

a) merginoms ir vaikinams pasirinkti profesiją pagal jų fiziologines ir psichologines ypatybes;

b) supažindinti vedybinio amžiaus jaunimą su santuokos bei šeimos santykių doroviniaisiais principais, jų ekonomine, psichologine, fiziologine charakteristika;

c) įdiegti vaikų, ypač berniukų, auklėjimo sistemą, skatinančią socialistinę pažiūrą į namų darbų skirstymąsi šeimoje.

Paremti ir paskleisti Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto sociologų grupės ir Minsko miesto „Žinijos“ draugijos patyrimą, kurį jos sukaupė, steigdamos šeimos ir buities kultūros fakultetus prie liaudies universitetų.

Siekti, kad Civilinės metrikacijos biurai turėtų specialistus (psichologus, sociologus, teisininkus, gydytojus), konsultuojančius šeimos bei santuokos klausimais, padedančius įveikti šeimos gyvenimo sunkumus.

Be to, simpoziumas kvietė laikraščių ir žurnalų, radijo ir televizijos redakcijas plačiau nušviesti mūsų šalyje ir užsienyje sukauptą patyrimą, padedančią kelti materialinį šeimos ir motinystės autoritetą, ypač jaunimo tarpe.

N. Solovjovas

APIE SPECIALISTŲ RENGIMO EFEKTYVUMĄ

1969 metų sausio 28—31 dienomis Kaune vyko tarprespublikinis sociologų simpoziumas, skirtas V. Lenino gimimo 100-sioms metinėms. Simpoziume buvo svarstoma, kaip geriau rengti aukštos kvalifikacijos specialistus. Pranešimus skaitė daugiau kaip šimtas Lietuvos ir kaimyninių respublikų aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslinio tyrimo įstaigų bendradarbių. Simpoziumo medžiaga išleista atskiru rinkiniu¹.

Pranešimuose buvo iškelta daug svarbių problemų, pateikta vertinimų, ieškojimų skatinančių, rekomendacijų ir išvadų. Aukštojo mokslo sistemos ir studentijos gyvenimo analizė rodo, jog sociologiniai aukštosios mokyklos tyrinėjimai mūsų šalyje tebėra stichiško pobūdžio, nors vienur kitur vyksta labai intensyviai.

Simpoziume dirbo šešios sekcijos.

Pirmojoje sekcijoje buvo nagrinėjami jaunimo profesinio orientavimo klausimai. Buvo akcentuojama, kad, pasirenkant profesiją, daugiausia lemia savarankiškas apsisprendimas, subjektyvūs motyvai. Pastarieji susiję su individualia jaunuolio patirtimi, savo ateities supratimu,

¹ «Эффективность подготовки специалистов. Материалы межреспубликанского симпозиума». Издание Каунасского Политехнического института, Каунас, 1969, 368 стр.

vertybine orientacija (**V. Koganas**, Maskva), profesijos vertybės ir prestižo (**M. Titma**, Talinas), aukštojo išsilavinimo prestižo supratimu (**V. Krylova**, **A. Šulkina**, Permė) ir kt. Kartu parodoma, jog subjektyvia motyvacija pagrįstas pasirinkimas ne visada sėkmingas — studentai dažnai nusivilia specialybe, nenoriai mokosi, meta mokslą. Tai ypač pasakytina apie pedagogo profesiją. Viena iš tokio nesėkmingo pasirinkimo priežasčių yra ta, kad vertybinė studento orientacija ir ateities supratimas nesutampa su realiomis perspektyvomis, kurias teikia pasirinktoji specialybė. Specialybė pasirenkama dažniausiai stichiškai, nesąmoningai, abiturientai mažai težino apie pasirenkamą profesiją, ne ką nutuokia apie savo sugebėjimus. Pranešimuose buvo kalbama, kad, plečiant šios problemos tyrinėjimą, reikia giliau paliesti vertybinės jauno žmogaus orientacijos dinamiką ir tai, kaip individualius pasirinkimo motyvus veikia kai kurie objektyvūs veiksniai (socialinė kilmė, betarpiška socialinė aplinka, viešoji nuomonė ir kt.).

Dalykiški, gerai argumentuoti sekcijos pranešimai, skirti paauglių ir jaunuolių profesinių interesų formavimosi dinamikai (**S. Kregždė**, **O. Kregždienė**, Vilnius). Panašių tyrimų plėtimas labai padėtų kurti mokslinius profesinio orientavimo principus.

Kita svarbi (ir kitose sekcijose analizuota) problema — stojančiųjų į aukštąsias mokyklas atrinkimas. Daugelis autorių (**E. Suimenko**, Dnepropetrovskas, **V. Nečiūnas**, Kaunas ir kt.) įrodinėjo, jog šiuolaikinė atrinkimo sistema, paremta egzaminų balais, yra netinkama, nes neparodo, ar stojantysis iš tiesų tinka tai profesijai, ar sąmoningai ją rinkosi, koks yra stojančiojo intelektualinis lygis ir pan. Tai ypač svarbu, renkantis gydytojo, mokytojo specialybes. Be to, laikantis dabartinės balų sistemos, mažiau galimybių įstoti į aukštąją mokyklą turi kolūkiečių vaikai, kurie yra pasirengę silpniau, negu miesto mokyklų auklėtiniai, nors vėliau, studijų metais, geriau užsirekomenduoja pirmieji. Dėl to už aukštosios mokyklos ribų pasilieka daug tinkamų kandidatų. Reikia tobulinti atrankos metodus, mažinant pažymių svarbą, įvedant testus ir t. t. (**O. Klimkevičiūtė**, **J. Kondrackienė**, **V. Kuzmickis**, Kaunas, **S. Višarenko**, Daugpilis ir kt.).

Antroje sekcijoje buvo nagrinėti studentų komunistinio sąmoningumo formavimosi klausimai. Pranešimuose pažymėta, kad studijų laikotarpis — sudėtingas socialinis procesas, kuriame kartu su žinių kaupimu vyksta jauno žmogaus asmenybės, jo pasaulėžiūros formavimasis, jo socializacija. Dėl to labai svarbu yra visapusiškai išanalizuoti aukštosios mokyklos mokomojo-auklėjamojo proceso sistemą, ištirti ją veikiančius išorinius veiksnius (**L. Smelkovas**, Leningradas). Kituose pranešimuose pabrėžta, kad komunistinio sąmoningumo ugdymas susijęs su kai kuriais bendromis asmenybės formavimosi, jos struktūros, socialinių ryšių

problemomis. Tačiau minėti svarbūs teiginiai nebuvo kaip reikiant teoriškai argumentuoti. Tik vienas kitas autorius kėlė svarbias teorines asmenybės tyrinėjimo problemas (**J. Lazauskas**, Vilnius, **T. Končaninas**, Rostovas prie Dono ir kt.), bet ir šių autorių teoriniai teiginiai nebuvo pakankamai susiejami su faktišku studentų gyvenimu.

Kai kuriuose pranešimuose buvo kalbama, jog aukštojoje mokykloje per maža dėmesio skiriama profesinių savybių ir įgūdžių formavimuisi, kad dažnai užmirštama, jog sąmoningas, aukštos kvalifikacijos specialistas sėkmingai gali būti rengiamas, tik visapusiškai ugdant žmogaus asmenybę.

Tarp kitų komunistinį sąmoningumą ugdančių veiksnių pabrėžiama didelė meno, estetinio auklėjimo reikšmė.

Pagrįstai buvo keliama mintis, kad dėl sistemingo estetinio lavinimo aukštojoje mokykloje nebuvimo estetiniai studentų poreikiai ir skoniai formuojasi stichiškai. Dėl to siūloma estetinį lavinimą pradėti jau nuo pirmo kurso (**A. Semaška**, Dnepropetrovskas).

Nemažai pranešimų skirta idėjinio-politinio studentų auklėjimo, mokslinės pasaulėžiūros, komunistinių įsitikinimų ugdymo klausimams. Deja, šie svarbūs studentijos gyvenimo klausimai aptariami tik bendrais bruožais, paviršutiniškai juos siejant su jauno žmogaus asmenybės formavimosi, dvasinės kultūros poreikiais. Kai kurie pranešimai taip ir nepakyla aukščiau deklaratyvinių tvirtinimų apie visuomeninės-politinės veiklos naudą ir svarbą.

Panašių trūkumų yra ir trečiosios sekcijos pranešimuose, nagrinėjančiuose visuomeninių mokslų vaidmenį, formuojant mokslinę studentų pasaulėžiūrą. Labiausiai pasigendi dalykiškesnės keliamų problemų analizės. Daugelis teisingų teiginių ir pasiūlymų per daug abstraktus ir deklaratyvus pobūdžio, kai kurios išvados ginčytinos ir neargumentuotos. Išsiskiria neblogi pranešimai, skirti konkreitiems atskirų disciplinų mokymo klausimams (**J. Leonavičius**, **M. Binkis** ir kt., **J. Petruškevičius**, Kaunas, **J. Kersnauskas**, Vilnius).

Studentų akademinio aktyvumo problema, svarstyta ketvirtojoje sekcijoje,— viena svarbiausių simpoziume. Čia tiesiogiai liečiamos mokymo problemos. Didžioji pranešimų dalis gerai paruošti, turi didelės praktinės vertės, kelia realias problemas, trūkumus, pasiūlymus.

Kaip nurodo kai kurie pranešėjai, viena iš nepažangumo aukštojoje mokykloje priežasčių yra studentų perkrovimas privalomais užsiėmimais, mechaniškas, nekūrybiškas žinių (dažnai pasenusių) įsisavinimo būdas. Per maža laiko skiriama savarankiško, kūrybiško studentų mąstymo ugdymui (**Z. Fainburgas**, Permė ir kt.). Todėl siūloma gerinti mokojo darbo metodus.

Įdomūs yra pranešimai apie studentų nepažangumo ir pasitraukimo iš aukštosios mokyklos priežastis, analizuojant jas studentų socialinės kilmės požiūriu (**V. Kuzminskis, Č. Jakimavičius**, Kaunas). Gausūs duomenys rodo, kad mažiau nubyra kaimo mokyklas baigęs jaunimas, nors stojamuosius egzaminus paprastai išlaiko silpniau už miesto mokyklas baigusį jaunimą.

Keli pranešimai skiriami studentų adaptacijos, didaktinio barjero įveikimo aukštojoje mokykloje problemai (**A. Novodvorskis, O. Klimkevičiūtė, I. Kondrackienė**, Kaunas, **I. Tichonova, O. Repina**, Permė). Aukštosiose mokyklose studentams per maža padedama prisitaikyti prie naujų darbo metodų, įgyti savarankiško darbo įgūdžių. Todėl rekomenduojama studijas pradėti paskaitų kursu apie tai, kaip dirbti aukštojoje mokykloje.

Studentų sveikatos, darbo ir buities sąlygų tyrimai rodo, jog studentų darbo, poilsio, mitybos režimo klausimai dar sprendžiami nepakankamai. Reikia sustiprinti aukštųjų mokyklų materialinę bazę (**J. Šopauskas**, Kaunas, **V. Kviklys**, Vilnius).

Penktosios sekcijos pranešimai skirti aukštosios mokyklos studentų ir dėstytojų laiko biudžeto tyrimams. Susidaro įspūdis, kad neracionaliai tvarkomas mokymo procesas, studentai nemoka našiai dirbti, efektyviai išnaudoti laisvalaikį. Todėl reikia racionaliau skirstyti krūvį, ieškoti naujesnių žinių įsisavinimo formų (**R. Garštein**, Ivanovas). Studentų darbo ir poilsio režimą reikia reguliuoti mokslškai. Nusipelno pritarimo mintis apie kiekvienam mokslui būtinus laiko biudžeto modelius (**G. As-tapenko**, Rostovas prie Dono).

Šeštojoje sekcijoje buvo nagrinėjamos aukštos kvalifikacijos specialistų gamybinės ir visuomeninės-politinės veiklos problemos.

Inžinierių darbo tyrimai rodo, kad specialistų rengimas aukštosiose mokyklose turėtų būti labiau diferencijuotas, nes gamyboje tenka dirbti labai skirtingo pobūdžio ir turinio darbą. Mokyklų programos daugeliu atvejų pasenusios ir neatitinka šiandieninės gamybos bei mokslinio tyrimo įstaigų keliamų reikalavimų. Reikia rengti naujas mokslškai pagrįstas mokslo programas ir planus (**S. Kugelis**, Leningradas, **M. Sinno**, Talinas). Inžinieriai dažnai panaudojami neracionaliai, skiriami į darbą, nereikalaujantį aukštojo išsilavinimo. Tai trukdo kilti jaunų specialistų kvalifikacijai, neigiamai juos veikia morališkai. Silpnai tyrinėjamos inžinerinių darbų kitimo tendencijos, dėl to nelengva nustatyti specialistų poreikius gamyboje (**S. Tichomirovas**, Leningradas).

Gaila, kad šeštojoje sekcijoje plačiau nenagrinėtos kitų profesijų specialistų (pedagogų, medikų ir kt.) darbo ir buities problemos.

Simpoziume aktyviai pasireiškė Lietuvos sociologai. Jų pranešimuose dalykiškai keliami svarbūs klausimai, pateikiami gausūs duomenys, gerai

argumentuoti teiginiai. Mūsų sociologai pareiškė ne vieną naują mintį. Tiesa, buvo ir silpnesnių pranešimų.

Vieną priekaištą galima padaryti ir Lietuvos sociologams; susipažinus su jų pranešimais, lieka neaišku, kokios galimybės yra (arba atvirkščiai — kokios susidaro kliūtys) tuos pasiūlymus realizuoti? Tai labai svarbi aplinkybė, galinti skatinti arba stabdyti naujus tyrinėjimus. Šiaip ar taip, siekti, kad studentijos problemos būtų tyrinėjamos pačiais įvairiausiais aspektais, į tą darbą įtraukiant ne vien visuomeninių mokslų ar fizinio lavinimo, bet ir kitų, ypač profiliovančių disciplinų, dėstytojus, yra būtina. Be to, toks svarbus ir sudėtingas darbas vargu ar gali būti sėkmingai vykdomas visuomeniniais pagrindais. Reikėtų sukurti pakankamą materialinę sociologinių tyrimų bazę. Visų aukštųjų mokyklų vadovybių ir atitinkamų ministerijų pareiga tuo pasirūpinti.

B. Kuzmickas

TIKROVĖS PROCESŲ DĒSNINGUMO DIALEKTINIO SUPRATIMO SPECIFIKA

Dėsnigumo kategorijos reikšmė moksliniam tikrovės pažinimui ir praktiniam jos keitimui paaškina tą dėmesį, kuris skiriamas jos analizei tiek marksistinėje, tiek nemarksistinėje filosofinėje literatūroje. Tačiau ne visi dėsnigumo problemos aspektai vienodai plačiai tyrinėti. Iki šiol marksistinėje filosofinėje literatūroje daugiausia vietos skirta tikrovės dėsnų objektyvumo, pažinimo klausimams, idealistinių dėsnigumo koncepcijų kritikai. Viena iš nepakankamai nušviestų dėsnigumo problemos pusių yra dėsnigumo problemos dialektinio sprendimo specifika, šio sprendimo skirtumas nuo metafizinio-mechanistinio sprendimo būdo. Kaip tik šiam reikalui ir skirta V. Radvilavičiaus disertacija „Dialektinis tikrovės procesų dėsnigumo supratimas ir jo metodologinė reikšmė“¹, sėkmingai apginta 1969 m. birželio 10 d.

Sprendamas užsibrėžtą uždavinį, autorius vadovaujasi istorizmo principu. Disertacijoje aiškinama dėsnigumo kategorijos kilmė, raida, dėsnigumo dialektinio supratimo prielaidų formavimasis.

Pirmoje disertacijos dalyje nagrinėjama, kaip atsispindėjo tikrovės procesų dėsnigumas pirmykštėje pasaulėžiūroje, kaip susiformavo dėsnigumo sąvoka senovės filosofijoje, aptariami pagrindiniai metafizinio determinizmo bruožai.

Analizuodamas pirmykščių žmonių pasaulėžiūrą, disertacijos autorius nurodo ir aiškina jai būdingą antropomorfinį priežastingumo supratimą,

¹ V. Radvilavičius, Dialektinis tikrovės procesų dėsnigumo supratimas ir jo metodologinė reikšmė, filos. mokslų kand. dis., Vilnius, 1969, 162 p.